LAUSUNTO

Helsinki, 12.11.2019

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Viite: HE 80/2019 vp

Asia: **Asiantuntijakuuleminen hallituksen esityksestä eduskunnalle aktiivimallin leikkureiden ja velvoitteiden kumoamista koskevaksi lainsäädännöksi**

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 233 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä 76 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Anna Järvinen, anna.jarvinen@soste.fi, puhelin 050 586 5677

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas

pääsihteeri

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

- SOSTE kannattaa esitettyä aktiviimallin leikkureiden ja velvoitteiden purkamista.
- Sanktioiden sijaan on kehitettävä oikea-aikaisia ja yksilöllisesti räätälöityjä työllisyyspalveluja. Tähän tulee varata riittävät resurssit.
- Työttömyyden alun omavastuuajan säilyttäminen viidessä päivässä on kannatettavaa.

SOSTE kannattaa aktiivimallin leikkureiden purkamista

SOSTE kannattaa aktiivimallin leikkureiden ja velvoitteiden kumoamista. SOSTE on alusta asti vastustanut mallia, joka heikentää työttömien toimeentuloturvaa ja asettaa heidät eriarvoiseen asemaan, kun työpaikkoja ja mallin ehdot täyttäviä palveluja ei ole riittävästi tarjolla kaikille.

Ei ole pystytty osoittamaan, että aktiivimallilla olisi ollut selkeitä työllisyysvaikutuksia. Aktiivimallin leikkurin on sen sijaan todettu osuneen erityisesti pitkäaikaistyöttömiin ja iäkkäisiin työttömiin. Mallin velvoitteita on ollut vaikea täyttää myös pitkäaikaissairaiden tai muuten tosiasiassa työkyvyttömien työttömien.

Kun aktiivimallia suunniteltiin, perustuslakivaliokunta korosti omassa lausunnossaan, että jokaiselle tulee turvata tosiasiallinen mahdollisuus täyttää aktivointivaateen edellytykset. Valiokunnan mielestä lakiehdotuksessa olisi pitänyt varmistaa, että henkilö, joka tekee kaiken häneltä kohtuudella vaadittavan, ei joudu etuuden alennuksen kohteeksi. Tämä ei aktiivimallin kohdalla ole toteutunut. Noin kolmasosalla työttömistä on etuutta alennettu mallin ehtojen täyttämättä jäämisen perusteella.

Jo ennen aktiivimallin leikkuria on työttömien perusturvan todettu olevan riittämättömällä tasolla. Lisäksi sitä on viime vuosina heikentänyt indeksileikkaukset- ja jäädytykset. Perusturvan riittävyyden arviointiraportti osoittaa työttömyysturvan tason heikentyneen huomattavasti. Kun edellisen hallituskauden alussa työttömän perusturva kattoi 74 prosenttia kohtuullisesta minimikulutuksesta, vuonna 2019 se kattoi enää 62 prosenttia ja aktiivimallin alennusten kanssa 58 prosenttia. Jo ennestään matalan perusturvan leikkausten haitat työttömän hyvinvoinnille ovat ilmeisiä, sen sijaan sanktioiden hyödyistä ei ole juuri todisteita.

Byrokratiaa lisäävien sanktioiden sijaan riittävästi resursseja oikea-aikaisiin ja tarvelähtöisiin palveluihin

Aktiivimalli on johtanyt epätarkoituksenmukaisten TE-palvelujen käyttöön, kun ihmiset ovat ohjautuneet lyhyisiin, juuri mallin edellytykset täyttäviin palveluihin sen sijaan, että he olisivat saaneet yksilöllisen palveluntarpeensa mukaista tukea, joka olisi aidosti edistänyt heidän työllistymistään. SOSTE painotti jo ennen mallin käyttöönottoa, että ihmisille on pystyttävä tarjoamaan palveluja, jotka aidosti tukevat heidän toimintakykyään ja työllistymistään. Niukat resurssit tulee käyttää aidosti työllistäviin ja tuottaviin toimiin, ei byrokratian lisäämiseen.

Aktiivimalli on lisännyt TE-toimistojen, Kelan ja työttömyyskassojen työntekijöiden työmäärää. Myös sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan työmäärä on lisääntynyt. Nyt aktiivimalliin liittyvään neuvonta- ja ratkaisutyöhön käytetty työaika voidaan käyttää tuloksellisemmalla tavalla asiakkaiden palvelemiseksi.

Työvoimapalveluita on keskeistä kehittää huomioimaan paremmin ihmisten yksilölliset tarpeet. Jotta henkilökohtaiselle kohtaamiselle jää enemmän aikaa, tulee julkisten työvoimapalveluiden resursseja lisätä. Samalla tulee vahvistaa työntekijöiden osaamista yksilöllisten tarpeiden tunnistamiseen.

Sosiaalibarometrissa 2019 sosiaali- ja terveysjohtajat, Kelan johto, TE-johto ja sosiaalityöntekijät kritisoivat aktiivimallia ja esittävät sen purkamista. He katsovat mallin lisäävän toimeentulotuen tarvetta. Vastaajat eivät ylipäätään näe sanktioihin perustuvan työllisyyspolitiikan kohentavan työllisyyttä. Selvä enemmistö vastustaa myös työttömyysturvan karenssien pidentämistä ja etuuksien tason heikentämistä.

Aktiivimallin leikkurin purkamisen lisäksi työttömyysturvan karensseja tulee lieventää. Järjestelmää tulee kehittää siihen suuntaan, että niin sanotusta moitittavasta menettelystä tulee ensin vain huomautus ja seuraukset kovenevat vasta moitittavan menettelyn toistuessa.

Työttömyyden alun omavastuuaikaa ei tule muuttaa

Myönteistä on, että työttömyyden alun omavastuuaikaa ei esitetä taas pidennettäväksi. Aktiivimallin myötä omavastuupäivien määrää laskettiin seitsemästä viiteen. Tätä ennen seitsemään päivään korotettu omavastuuaika ehti kuitenkin olla voimassa vain vuoden 2017. Omavastuuajan jatkuva muuttaminen ei tue pitkäjänteistä työllisyyspolitiikkaa.